

Dnyanplus Academy

PPP — Public-Private Partnership

राज्यसेवा व UPSC

संपूर्ण One-Liner

- 1 PPP चे पूर्ण रूप Public-Private Partnership म्हणजे सार्वजनिक-खासगी भागीदारी.
- 2 PPP म्हणजे सरकार/सार्वजनिक क्षेत्र आणि खासगी क्षेत्र यांच्यात दीर्घकालीन कराराद्वारे सार्वजनिक सेवा किंवा पायाभूत सुविधा विकसित, वित्तपुरवठा, संचालन किंवा व्यवस्थापन करण्याची व्यवस्था.
- 3 PPP मध्ये सार्वजनिक क्षेत्राची जबाबदारी आणि खासगी क्षेत्राची भांडवल, तंत्रज्ञान व व्यवस्थापन क्षमता यांचा एकत्रित वापर केला जातो.
- 4 PPP चा मुख्य उद्देश सार्वजनिक पायाभूत सुविधा व सेवा अधिक कार्यक्षम पद्धतीने उपलब्ध करून देण्यासाठी सार्वजनिक आणि खासगी क्षेत्राच्या क्षमतांचा वापर करणे हा आहे.
- 5 PPP मध्ये जोखीम, जबाबदाऱ्या, गुंतवणूक आणि परतावा करारानुसार सार्वजनिक व खासगी भागीदारांमध्ये वाटला जातो.
- 6 PPP मध्ये खासगी क्षेत्राचा सहभाग फक्त बांधकामापुरता मर्यादित नसून वित्तपुरवठा, संचालन, देखभाल आणि व्यवस्थापनापर्यंत असू शकतो.

- 7 PPP प्रकल्पांमध्ये रस्ते, महामार्ग, पूल, बंदरे, विमानतळ, शहरी वाहतूक, पाणीपुरवठा, ऊर्जा आणि इतर पायाभूत सुविधा यांचा समावेश होऊ शकतो.
- 8 PPP ही एक व्यापक संकल्पना आहे; BOT, BOOT, BOO, DBFO, DBFOT आणि HAM यांसारख्या विविध रचना PPP अंतर्गत वापरल्या जाऊ शकतात.
- 9 BOT = Build, Operate and Transfer ही PPP ची एक पद्धत आहे.
- 10 BOOT = Build, Own, Operate and Transfer ही PPP ची एक पद्धत आहे.
- 11 BOO = Build, Own and Operate ही PPP ची एक पद्धत आहे.
- 12 DBFO = Design, Build, Finance and Operate ही PPP कराराची एक रचना आहे.
- 13 HAM = Hybrid Annuity Model ही भारतात विशेषतः महामार्ग क्षेत्रात वापरली जाणारी PPP पद्धत आहे.
- 14 PPP मध्ये Risk Allocation म्हणजे प्रकल्पातील विविध जोखीम त्या जोखमीचे व्यवस्थापन अधिक प्रभावीपणे करू शकणाऱ्या भागीदाराकडे देणे हा महत्वाचा सिद्धांत आहे.
- 15 PPP मध्ये Value for Money म्हणजे सार्वजनिक निधीचा कार्यक्षम वापर आणि अपेक्षित सेवा-परिणाम साध्य करण्याचा प्रयत्न.
- 16 PPP करारामध्ये प्रकल्पाचा कालावधी, गुंतवणूक, जोखीम-वाटप, महसूल व्यवस्था, सेवा-मानके, संचालन व देखभाल आणि करार समाप्तीच्या अटी निश्चित केल्या जातात.

- 17 PPP मध्ये सरकारची भूमिका धोरणनिर्मिती, नियमन, करार व्यवस्थापन, सार्वजनिक हिताचे संरक्षण आणि आवश्यकतेनुसार आर्थिक सहाय्य यांशी संबंधित असू शकते.
- 18 खासगी भागीदाराची भूमिका वित्तपुरवठा, बांधकाम, तंत्रज्ञान, संचालन, देखभाल किंवा व्यवस्थापन यांपैकी एक किंवा अनेक घटकांशी संबंधित असू शकते.
- 19 PPP मध्ये सरकार आणि खासगी क्षेत्रातील जबाबदाऱ्यांचे स्पष्ट विभाजन प्रकल्पाच्या यशासाठी महत्वाचे असते.
- 20 PPP मध्ये खासगी क्षेत्राचा सहभाग असल्यामुळे सरकारवरील प्रारंभिक वित्तीय भार काही प्रकल्पांमध्ये कमी किंवा वेगळ्या कालावधीत वितरित होऊ शकतो.
- 21 PPP मध्ये खासगी क्षेत्राच्या सहभागामुळे तांत्रिक कौशल्य आणि व्यवस्थापन क्षमता सार्वजनिक प्रकल्पांमध्ये वापरता येऊ शकते.
- 22 PPP प्रकल्पांमध्ये प्रकल्पाची आर्थिक व्यवहार्यता, सार्वजनिक गरज, जोखीम-वाटप आणि दीर्घकालीन सेवा-गुणवत्ता महत्वाची असते.
- 23 PPP मध्ये खासगी क्षेत्राला मिळणारा परतावा टोल, वापरकर्ता शुल्क, सरकारकडून देयके, वार्षिकी किंवा करारातील इतर आर्थिक व्यवस्थांवर आधारित असू शकतो.
- 24 PPP मध्ये User Charges म्हणजे सेवा वापरणाऱ्या नागरिकांकडून आकारले जाणारे शुल्क.

- 25 PPP मध्ये सरकारकडून खासगी भागीदाराला दिला जाणारा मोबदला कामगिरीशी जोडलेला असू शकतो.
- 26 PPP मध्ये प्रकल्पाच्या दीर्घकालीन स्वरूपामुळे करार व्यवस्थापन आणि निरीक्षण अत्यंत महत्वाचे ठरते.
- 27 PPP मधील संभाव्य आव्हानांमध्ये कराराची गुंतागुंत, प्रकल्प विलंब, जमीन अधिग्रहण, वित्तपुरवठा, मागणीतील अनिश्चितता आणि जोखीम-वाटपातील त्रुटी यांचा समावेश होऊ शकतो.
- 28 PPP मध्ये सार्वजनिक हित आणि खासगी गुंतवणुकीवरील परतावा यांच्यात कराराद्वारे संतुलन साधण्याचा प्रयत्न केला जातो.
- 29 PPP आणि पूर्णपणे सरकारी प्रकल्प यातील मुख्य फरक म्हणजे PPP मध्ये खासगी क्षेत्राला करारानुसार महत्वाची वित्तीय किंवा संचालनात्मक भूमिका दिली जाते.
- 30 PPP आणि पूर्णपणे खासगी प्रकल्प यातील मुख्य फरक म्हणजे PPP मध्ये सार्वजनिक प्राधिकरणाची भूमिका आणि सार्वजनिक सेवा/पायाभूत सुविधांचा उद्देश कायम राहतो.
- 31 भारतात PPP प्रकल्पांना केंद्र व राज्य सरकारे, सार्वजनिक प्राधिकरणे आणि खासगी कंपन्या यांच्या विविध करारात्मक संरचनांद्वारे राबवले जाऊ शकते.
- 32 भारतातील PPP संदर्भात Department of Economic Affairs (DEA), Ministry of Finance हे केंद्र सरकारच्या पातळीवरील महत्वाचे संस्थात्मक केंद्र आहे.

- 33 PPP प्रकल्पांच्या विकासासाठी केंद्र सरकारकडून Viability Gap Funding (VGF) सारख्या सहाय्यव्यवस्था वापरल्या जाऊ शकतात.
- 34 VGF म्हणजे Viability Gap Funding, म्हणजे आर्थिकदृष्ट्या व्यवहार्यतेची कमतरता असलेल्या पात्र पायाभूत सुविधा PPP प्रकल्पांना सरकारकडून दिले जाणारे वित्तीय सहाय्य.
- 35 PPP मध्ये Concession Agreement हा सार्वजनिक प्राधिकरण आणि खासगी भागीदार यांच्यातील महत्त्वाचा करार असू शकतो.
- 36 PPP चे परीक्षाभिमुख सूत्र म्हणजे Public Sector + Private Sector + Long-term Contract + Risk Sharing + Infrastructure/Service Delivery.
- 37 MPSC/UPSC साठी मुख्य मुद्दा: PPP ही सार्वजनिक आणि खासगी क्षेत्राच्या दीर्घकालीन भागीदारीवर आधारित व्यापक व्यवस्था आहे; BOT, BOOT, BOO, DBFO, DBFOT आणि HAM ही तिच्या विविध करारात्मक/आर्थिक रचना आहेत.